

Irena Barbara Czajkowska

Oddziaływanie mass mediów i hipermediów - szanse i zagrożenia

---

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 1, 230-240

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Irena Barbara Czajkowska

ODDZIAŁYWANIE MASS MEDIÓW I HIPERMEDIÓW – SZANSE I ZAGROŻENIA

Wstęp

Środowisko informacyjne przenika wszystkie dziedziny ludzkiej działalności. Wpływa też na wszystkie sfery osobowości człowieka: zarówno poznawczą, społeczną, jak i behawioralną. Szczególną siłę oddziaływania mają we współczesnym świecie media elektroniczne, a więc m.in. telewizja, gry komputerowe, Internet. Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza zagrożeń, związanych z tymi mediami, ale także wskazanie związanych z nimi szans i możliwości.

Pojęcie: media, mass media i hipermedia

Na początku przytoczę podstawowe definicje związane z mediami, tj. media, mass media i hipermedia.

Media to różnego rodzaju przedmioty i urządzenia przekazujące odbiorcom określone informacje (komunikaty) poprzez słowa, obrazy i dźwięki, a także umożliwiające wykonywanie określonych czynności intelektualnych i manualnych¹.

Pojęcie mediów może być rozumiane w sposób szeroki, środki te określa się wtedy jako mass media, zaliczając do nich prasę, film, radio, telewizję². Mass media zakładają częściowe sprzężenie zwrotne między nadawcą a odbiorcą³.

Natomiast termin hipermedia lub multimedia to: „środki techniczne, których podstawą jest komputer w sieci, z oprogramowaniem, podłączony do innych mediów, jak monitor, magnetowid, odtwarzacz płyt kompaktowych, skaner, drukarka, mikrofon, co pozwala na dowolne wykorzystywanie i łączenie różnych pod względem kodu tekstów, ich przetwarzanie, tworzenie i rozprzestrzenianie za pośrednictwem Internetu. W przeciwieństwie do mass mediów nie są nadawane z centrum. Nadawcami są zazwyczaj pojedyncze osoby, które w dowolnym miejscu i czasie mogą wysyłać oraz odbierać informacje”⁴.

Podstawowa cecha multimediów to obraz statyczny lub dynamiczny zsynchronizowany z dźwiękiem, z dołączonym tekstem, grafiką czy sekwencjami wideo⁵. Twórca terminu „hipermedia”, Ted Nelson, określił je jako komputerowy nośnik informacji⁶.

Oddziaływanie mass mediów i hipermediów – szanse i zagrożenia

---

Szanse i zagrożenia ze strony mediów i hipermediów – ogólnie

Media stwarzają olbrzymie szanse dla rozwoju ludzkości, ale także wielkie zagrożenia. Dostarczają wszelkiego rodzaju informacji, umożliwiają nie tylko ich gromadzenie, ale także przetwarzanie i generowanie, potęgując możliwości edukacyjne jednostki. Stwarzają szanse masowego dostępu do sztuki teatralnej, filmowej i muzycznej na wysokim poziomie.

Zagrożenia dotyczą sfery osobowościowej człowieka, jego potrzeb emocjonalnych, egzystencjalnych i zachowań. Media mogą być źródłem zagrożeń wychowawczych⁷.

Zdaniem Janusza Gajdy media prezentują rzeczywistość w krzywym zwierciadle, upowszechniają i utrwalają obiegowe opinie, konsumpcyjny styl życia oraz pogłębiają proces dekulturacji. Globalizacja odbioru treści i obniżenie poziomu artystycznego sprawia, że w mediach zaczynają dominować standardy kultury popularnej⁸. Media warunkują tworzenie się stereotypów. Zagrożeniem może być również nieumiejętne posługiwanie się mediami⁹.

Czynniki pośredniczące w odbiorze treści medialnych

Na odbiór treści przekazywanych przez mass media ma wpływ wiele czynników o różnym zakresie i sile oddziaływania. Zdaniem Janusza Gajdy mogą to być zarówno czynniki makrospołeczne (system ekonomiczny, polityczny, struktura społeczna, konfiguracja subkultur, warstw społecznych i kultury narodowej, ważne wydarzenia społeczne (np. wojny, kryzysy społeczno-ekonomiczne oraz czynniki mikrospołeczne, jak: warunki socjalizacji, spostrzeganie struktury społecznej i swojego w niej miejsca oraz rodzaje grup, do których jednostka należy lub aspiruje. Na odbiór treści medialnych mogą też wpływać takie zmienne jak: doświadczenie życiowe wynoszone z domu, miejsca pracy, kontaktów towarzyskich - przetwarzane w świadomości w subiektywny obraz świata. Zmienne te nie jest łatwo wystandaryzować¹⁰.

Janina Koblewska podkreśla rolę indywidualnych właściwości samych odbiorców – ich wyobraźni, skali wrażliwości uczuciowej, zakresu doświadczeń oraz właściwości samych środków przekazu – specyfiki ich tworzywa i miejsca, w którym następuje kontakt¹¹.

Z kolei Jadwiga Komorowska – badająca oddziaływanie TV, akcentuje wpływ środowiskowych wzorców kulturowych¹².

Jak więc widzimy, zakres i siła czynników modyfikujących odbiór mediów są ogromne. Stwarza to, z jednej strony, olbrzymie szanse edukacyjne, a z drugiej - możliwości niwelowania ich destrukcyjnego wpływu w różnych obszarach i zakresach.

Zagrożenia sfery poznawczej – natłok informacji i życie w wirtualnym świecie

Ze względu na ilość informacji, przekazywanej przez mass media powstaje niebezpieczeństwo natłoku przekazywanych odbiorcy treści, które, mimo iż są zróżnicowane, w świadomości widza nabierają równorzędnego znaczenia.

Dotarcie do informacji, w przypadku zaawansowanych technik telematyki, nie jest już trudne, ale o wiele trudniejsze jest odnalezienie i selekcja informacji istotnej, o wartości dla danego, konkretnego użytkownika, który powinien ją zrozumieć i umieć ocenić jej wartość¹³.

W szumie informacyjnym trudno niedoświadczonemu człowiekowi wykryć mylne wiadomości, indoktrynację, propagandę¹⁴.

Maria Braun-Gałkowska uważa, iż media często posługują się świadomą manipulacją, szczególnie tam, gdzie chodzi o propagandę polityczną, a także reklamę. Odbiorcy nie znający tych procesów nie potrafią się przed tym bronić¹⁵.

Dzięki mediom powstaje nowa, wirtualna rzeczywistość, która, co udowadniają badania, jest często mylna i utożsamiana z rzeczywistością¹⁶. Czasem okazuje się być ona bardziej atrakcyjna i znacząca od prawdziwego życia¹⁷. W konsekwencji człowiek może tracić kontakt z realnym światem i mieć trudności ze skoncentrowaniem się na rzeczywistych problemach¹⁸.

Procesowi wymieszania wirtualnej fikcji z rzeczywistością ulegają w największym stopniu dzieci, jednak zdarza się to też dorosłym. Np. aktorzy popularnych seriali w wywiadach często zwracają uwagę na przypisywanie im przez dorosłych odbiorców cech psychicznych granych przez nich serialowych bohaterów.

Zagrożenia sfery społecznej- zubożenie kontaktów i izolacja społeczna

Konsekwencje oddziaływania mediów i hipermediów na sferę kontaktów międzyludzkich budzi od dawna niepokój pedagogów i stawianie wielu pytań.

Rodzą się wątpliwości, czy różne nierealne formy cyberbycia przełamują samotność człowieka i ułatwiają bycie we wspólnocie, czy wręcz przeciwnie – pogłębiają i zubożają kontakty ze społecznością, a w przypadku dzieci i młodzieży czy nie stanowią zaprzeczenia reguł harmonijnego rozwoju i nie są źródłem nerwicy?¹⁹

Praktyka życia codziennego wskazuje, że media zwiększają izolację społeczną człowieka i alienację, powodują rozluźnienie więzi międzyludzkich, brak czasu dla najbliższych, zanik życia towarzyskiego.

Media drastycznie ograniczają i zubożają kontakty międzyludzkie. Dla ulubionego serialu rezygnujemy ze spotkania z przyjaciółmi bądź oglądamy go razem z nimi, tracąc okazje do wspólnych rozmów. Wirtualny, nierzeczywisty świat wkrada się do naszej rodziny, zabierając nam te nieliczne chwile, w których moglibyśmy być naprawdę razem, wymienić poglądy, rozładować napięcie emocjonalne, tak nieodłącznie związane ze współczesnym życiem. Rodzicom ulubiony serial zabiera czas, który powinni poświęcić na rozmowę z dzieckiem, pomoc w nauce, rozwijanie jego zainteresowań, wspólny spacer, czy rozwijanie aktywności fizycznej.

Mieszkańcy „globalnej wioski”, wbrew prognozom Marshalla McLuhana, mogą mieć trudności z nawiązaniem kontaktu z innymi ludźmi, odczuwać deficyt uczuć, brak zrozumienia z powodu wycofywania się z bezpośrednich kontaktów międzyludzkich²⁰.

Coraz więcej dzieci ma trudności z nawiązywaniem kontaktów z rówieśnikami.

Oddziaływanie mass mediów i hipermediów – szanse i zagrożenia

---

Dlaczego tak się dzieje? Przecież w okresie dzieciństwa i młodości, co wynika z potrzeb wieku rozwojowego, wielką siłą mają potrzeby afiliacyjne. Czy dziecko, spędzające większość czasu przed komputerem, zaspokaja te potrzeby?

Czas spędzony przed komputerem jest dla dziecka czasem straconym dla innych zajęć, niezbędnych w tym wieku dla jego prawidłowego rozwoju psychofizycznego tj. zabawa z kolegami, ruch na świeżym powietrzu.

Komputer nie zaspokaja funkcji towarzyskich, które są bardzo istotne dla uczniów²¹. Nie zastąpi rzeczywistych kontaktów z rówieśnikami, ideami i przedmiotami. Także część interakcji z dorosłymi, a przede wszystkim z rodzicami zostaje zastąpionych interakcjami dziecka z komputerem. Brak wspólnych rozmów, wspólnego spędzania czasu powoduje określone konsekwencje.

Następuje zablokowanie dziecka do przeszłości kulturowej, do tradycji, do doświadczeń poprzednich pokoleń²². Blokada ta wzmacniana jest przez lansowany w naszych mediach (wpływ kultury zachodniej) kult młodości. W mediach nie liczą się ludzie starzy, ich doświadczenia i problemy.

Media są także zagrożeniem dla życia społecznego czy psychicznego związanych z telepracą (pracą w domu, przy komputerze, bez osobistego kontaktu z szefem i współpracownikami). Badania zagrożeń ze strony mediów, wskazują na takie skutki w społecznej sferze osobowości człowieka jak: brak umiejętności współżycia społecznego i umiejętności pracy w zespole, brak właściwych postaw moralnych, wzrost egoizmu i znieczulicy, objawiających się brakiem otwartości na potrzeby drugiego człowieka, a także zaniku umiejętności prowadzenia rozmów.

Wyniki badań wskazują też na takie skutki społeczne oddziaływania mediów jak: zwiększanie się różnic cywilizacyjnych i gospodarczych, zmniejszanie się aktywności społecznej, wygodnictwo oraz zanik tradycji²³.

Media a rozwarstwienie społeczne

Upowszechnienie mass mediów spowodowało proces zarówno integracji odbiorców, jak i rozwarstwienia na elitę kulturalną o bardziej wysublimowanym smaku oraz na olbrzymie rzesze tzw. przeciętnych odbiorców o pospolitych upodobaniach²⁴.

Rozwarstwienie to wynika głównie z różnic poziomu ich wykształcenia i statusu społeczno-ekonomicznego. Osoby z wyższym wykształceniem i o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym w znacznie większym stopniu korzystają z bogactwa udostępnianych przez mass media informacji. Potrafią także lepiej posługiwać się nowymi mediami.

Powstaje przepaść między „zasobną w informację” – „poinformowaną elitę” a „niedoinformowaną większość”²⁵.

Na skutek rozwarstwienia społeczeństwa przez nową technologię spotykamy takie określenia jak „analfabeci ery informatycznej” czy „proletariat informatyczny”²⁶.

Rodzą się osobiste frustracje i uczucie zagubienia osób, które „nie nadążają” Uzależnienie psychiczne i emocjonalne od mass mediów i hipermediów- skutki dydaktyczne i zdrowotne

Coraz częściej obserwujemy zjawisko psychicznego i emocjonalnego uzależnienia od telewizji i internetu, co powoduje poważne konsekwencje dydaktyczne i zdrowotne.

Za mało jest alarmujących informacji na temat negatywnych konsekwencji użytkownika Internetu. Za mało przytacza się faktów potwierdzających internetowe uzależnienie coraz większej liczby coraz młodszych użytkowników²⁷.

Bardzo powszechne jest w dzisiejszym świecie uzależnienie od telewizji, które, w świetle naukowych ustaleń, powoduje spadek zdolności do koncentracji, obniżenie się poziomu osiągnięć szkolnych uczniów i negatywne symptomy obniżenia się stanu zdrowia²⁸.

Konsekwencje zdrowotne wielogodzinnego oglądania telewizji czy nieprawidłowej postawy przy komputerze to wady postawy i skoliozy kręgosłupa. Dzieciom uzależnionym od mass mediów brakuje czasu na rzeczywistą zabawę. Za mało ruchu na świeżym powietrzu powoduje niedotlenienie mózgu. Mogą powstawać wady wzroku - syndrom Sicca objawiający się wysychaniem, następnie zmętnieniem rogówki oraz stopniową utratą wzroku na skutek długotrwałego, niekorzystnego oddziaływania monitora na oczy. Stały hałas, spowodowany przez wentylatory chłodzące podzespoły na płycie głównej może doprowadzić do wad słuchu. Niebezpieczne jest wdychanie szkodliwych, rakotwórczych tlenków i furanów emitowanych przez komputery i monitory (wchodzą w skład emulsji pokrywających obudowy komputerów). Może też tworzyć się zespół dolegliwości określanych jako visual display operator syndrom, którego objawami są – rozdrażnienie, depresja, alergie, stres, podrażnienia skóry²⁹.

Wiedza o zagrożeniach zdrowotnych mogłaby dotrzeć do odbiorców bardzo szybko, poprzez szersze rozpropagowanie tej problematyki przez... same media. Tylko czy decydenci programowi są tym zainteresowani, czy uznaliby za korzystne dla siebie szersze rozpropagowanie zagadnienia zdrowotnych zagrożeń medialnych na swojej antenie, np. w telewizji?

Zagrożenia ze strony mediów, skutki w sferze behawioralnej – promowanie konsumpcyjnego trybu życia

Media propagują różne wzory zachowań, nie zawsze pożądane ze społecznego i wychowawczego punktu widzenia.

Mogą służyć bezkrytycznemu ich naśladowaniu, mogą też inspirować standardowe zachowania, obliczone na przeciętne gusty i ujednolicone upodobania artystyczne; a w konsekwencji kształtować postawy konformizmu i oportunisty³⁰.

Promowanie konsumpcyjnego stylu życia następuje poprzez obecny w mediach konglomerat sensacji, rozrywki i reklamy³¹.

Reklama ma szczególny udział w kształtowaniu postaw konsumpcyjnych, ze względu na olbrzymi zasięg oddziaływania. Np. dzieci Europy Zachodniej oglądają telewizję 3-4 godziny dziennie, co oznacza, że chłoną ok. 20 tysięcy reklam rocznie. Polskie dzieci mogą oglądać nawet tysiąc reklam rocznie³².

Oddziaływanie mass mediów i hipermediów – szanse i zagrożenia

---

Reklama kształtuje nie tylko postawy konsumpcyjne, ale też roszczeniowe. Rozpoznaje już istniejące potrzeby, jak i wywołuje nowe. Brak w niej zasad pedagogicznych, dydaktycznych i etycznych. Przedstawia dorosłym i dzieciom specyficzny świat wartości: mieć, posiadać, konsumować, utwierdza ich w świadomości, że posiadanie rzeczy nadaje człowiekowi określony status, który jest również gwarancją akceptacji społecznej.

Reklama jest w stanie zanegować i zniszczyć wiele wartości, potrafi jednak także wykreować nową modę, styl ubierania, zachowanie³³.

Sądzę, że oprócz swych zasadniczych funkcji reklama mogłaby być wykorzystana również dla celów edukacyjnych i promowania zachowań prospołecznych.

Media a osłabienie postaw twórczych

Środowisko informacyjne może osłabiać nasze postawy twórcze, uczyć bierności i konformizmu.

Dzieje się tak dlatego, że często np. oglądanie telewizji jest łatwym i nie wymagającym żadnego wysiłku – ani fizycznego, ani umysłowego sposobem spędzania wolnego czasu. Powodzeniem cieszą się niejednokrotnie treści bądź obrazy lekkie, łatwe i przyjemne. Podobnie wiele gier komputerowych nie wymaga żadnego wysiłku umysłowego, a często bazuje na najniższych ludzkich instynktach.

Jeśli programy nie zawierają specjalnych elementów zmierzających do pobudzenia aktywności, telewizja sprzyja wtedy bierności i lenistwu umysłowemu oraz obniżeniu sprawności myślenia abstrakcyjnego³⁴.

Środowisko informacyjne, przenikając we wszystkie sfery ludzkiej działalności, może stać się wówczas dla człowieka balastem, ograniczającym jego twórcze możliwości, spowodować, że człowiek odzwyczai się tworzyć i myśleć³⁵.

Komputer z kolei może uczyć konformizmu, ponieważ bezwzględnie respektuje własne zasady działania, a nie liczy się z zasadami partnera interakcji³⁶.

Przeciwnicy wykorzystania komputerów w kształceniu zwracają uwagę, iż technologia informacyjna powoduje, że:

- zanika zdolność do ludzkiego reagowania na otaczający świat
- następuje koncentrowanie się na kształceniu analitycznych i funkcjonalnych umiejętności uczących się³⁷.

Postawy biernie ukształtowane przez media mogą manifestować się: zainteresowaniem niewybrednymi treściami, lekceważeniem twórczości artystycznej jako sprawy zwykłej i łatwej, dostępnej każdemu³⁸.

Odbiorca bierny nie jest wymagający, stąd promowanie w mediach kiczu, bylejakości, miernoty³⁹.

Media jako czynnik sprzyjający twórczości

Media mogą jednak, w sprzyjających warunkach, wyzwalać postawy sprzyjające rozwojowi jednostki.

Sieć Internet i media umożliwiają twórcze zaistnienie człowieka oraz odkrycie talentów⁴⁰. Internet może przyczyniać się do edukacji estetycznej społeczeństwa. Treści Internetu mogą pomagać w autoedukacji estetycznej⁴¹.

Np. dzięki istnieniu wirtualnych galerii rozszerza się grono odbiorców sztuki, która staje się sztuka masową. Internet umożliwia także bezpośrednią interakcję twórcy z odbiorcą.

Postawa twórcza wobec mediów oznacza czerpanie informacji z wielu źródeł oraz aktywne uczestnictwo w tworzeniu społecznej rzeczywistości⁴².

Wiesław Godzic sądzi, że nie powinniśmy bać się mediów, bowiem tkwi w nich olbrzymia siła twórcza, która ma zdolności pobudzania, intelektualnego prowokowania i uczenia. Nauczyciele powinni młodzież nie tyle zabezpieczać przed negatywnymi wpływami mediów poprzez zachęcanie do korzystania z pozytywnych wzorów wysokiej kultury, ale uczyć ich wpływów i krytycznego z nich korzystania⁴³.

Przemoc w mediach – kształtowanie postaw agresywnych, lękowych i obojętnych

Przemoc obecna w mediach, zwłaszcza zaś w telewizji, grach komputerowych i Internecie jest zagadnieniem budzącym niepokój przedstawicieli różnych dyscyplin nauk humanistycznych.

Należy rozróżnić dwa rodzaje przemocy na ekranie: fabularyzowaną oraz przemoc pokazywaną w programach informacyjnych, przemoc będącą fotografią rzeczywistości (aktualne wiadomości). Większość badaczy jest zgodna w kwestii, że większy wpływ wywiera przemoc prezentowana w konwencji dokumentalnej⁴⁴.

Powszechna jest też przemoc symboliczna, np. dewaluacja kobiet w symbolizmie kulturowym. Dokonuje się ona poprzez środki masowego przekazu, język i pornografię⁴⁵.

Media walczą o zdobycie szerokiej widowni. Zadanie to staje się coraz trudniejsze, wobec zlikwidowania państwowego monopolu radiowo-telewizyjnego i dopuszczenia do komercjalizacji wchodzących w jego skład mediów.

Stąd media gonią za sensacją, próbują pozyskać jak największą ilość odbiorców. Zacięta rywalizacja o zdobycie audytorium w konsekwencji odbija się na obniżeniu jakości programów⁴⁶.

Ażeby przyciągnąć widzów, ich twórcy starają się pokazywać wydarzenia spektakularne, wstrząsające i niezwykle. W konsekwencji odbiorcy błędnie wyobrażają sobie wówczas, że przemoc w stosunkach międzyludzkich jest szerzej, niż jest to w rzeczywistości, rozpowszechniona, że zachowania agresywne są normalne i powszechnie przyjęte, a więc nie budzą poczucia winy⁴⁷.

Czy istnieje związek pomiędzy pokazywaniem przemocy w mediach a wzrostem agresji u dzieci i młodzieży?

Maria Braun-Gałkowska przypomina funkcjonującą 30 lat temu w psychologii teorię katharsis, która głosiła, że takiego zagrożenia nie ma. W świetle tej teorii oglądanie przemocy fikcyjnej redukuje ją w rzeczywistości, gdyż zaangażowanie emocjonalne towarzyszące oglądaniu obrazów przemocy umożliwia rozładowanie

Oddziaływanie mass mediów i hipermediów – szanse i zagrożenia

---

własnej agresywności. Badania zaprzeczyły twierdzeniom teorii katharsis. Okazało się, że osoby preferujące programy telewizyjne eksponujące agresję są bardziej agresywne. Podobne cechy ujawniły się u dzieci korzystających z agresywnych gier komputerowych⁴⁸.

Większość teorii dostrzega związek pomiędzy pokazywaniem przemocy w mediach a wzrostem agresji u dzieci, fizycznej i werbalnej, zjawiskami masowej przestępczości, przemocy i okrucieństwa⁴⁹.

Zależność tę podkreśla wielu badaczy, np. Robert M. Liebert, Richard Fox, Janina Koblewska, Maksymilian Werwicki, Maria Braun-Gałkowska, Mirosława Wawrzak-Chodaczek⁵⁰.

Fredric Wertham zarzuca mass mediom uczenie dzieci i młodzieży materializmu, brutalności i społecznego zachowania⁵¹.

Maria Braun-Gałkowska uważa, że w naśladowaniu przez dzieci agresywnych zachowań działa mechanizm uczenia się społecznego. Oglądając przemoc na ekranie otrzymują wzory zachowania, które przy częstym powtarzaniu nabierają cech społecznego przyzwolenia. Stopień i częstość naśladowania tych wzorów nie jest jednak taki sam u każdego dziecka, zależy od jego sytuacji, uprzednich doświadczeń, przeżywanych frustracji i wzorów zachowania w bezpośrednim środowisku⁵². W badaniach wpływów obrazów przemocy i okrucieństwa na psychikę dziecka podkreśla się takie skutki tego stanu rzeczy jak: jego niższa kreatywność, stany lękowe, nadmierne pobudzenie wyrażające się nadrucliwością i trudnościami w skupieniu uwagi, nasilenie postaw konsumpcyjnych i erotyzacja wyobraźni pod wpływem telewizji i gier komputerowych⁵³.

Przemoc w mediach wywołuje różne rodzaje agresji.

Obserwujemy agresję bezpośrednią i pośrednią, fizyczną i werbalną, a także wzrost tolerancji na agresję przejawianą przez innych w rzeczywistych sytuacjach bądź zahamowanie reakcji na przemoc, występującą w życiu realnym.

Przemoc w mediach doprowadza do przestępczości we wszystkich wymiarach życia społecznego, spowodowaną naśladowaniem przez dzieci zachowań agresywnych⁵⁴.

Badania empiryczne dowiodły, że obrazy przemocy w mediach mają bardzo silny wpływ nie tylko na dzieci, ale także młodzież. Preferowane przez nią programy telewizyjne (a programy zawierające przemoc oglądane są przez młodzież bardzo chętnie) kształtują postawy: agresywną i konsumpcyjną. Wpływają one negatywnie na relacje pomiędzy uczniami w szkole. Ich odzwierciedleniem są takie zachowania jak: przemoc fizyczna starszych uczniów w stosunku do młodszych (zjawisko „fali” w szkole), prowokowanie do bójek, zastraszanie, oczernianie, stawianie oporu wobec poleceń nauczycieli, dewastowanie sprzętu szkolnego, niszczenie odzieży, wyłudzenie i wymuszanie pieniędzy i przedmiotów wartościowych⁵⁵.

Przemoc w mediach a postawy lękowe i obojętne odbiorcy

Odbiorcy medialnej przemocy mają podwyższony poziom lęku, powstają u nich lękowe i agresywne wyobrażenia.

Lęk sprzyja dezorganizacji i utrudnieniom społecznego funkcjonowania jednostki, dehumanizacji i brutalizacji stosunków społecznych.

Bardzo silne pobudzenie emocjonalne scenami grozy, przemocy występuje na etapie początkowym, potem na skutek wielokrotnego oglądania tych scen następuje zubożenie, brak reakcji na przedstawiane obrazy⁵⁶.

Maria Braun-Gałkowska zwraca uwagę na zjawisko desensytyzacji - programy muszą być coraz bardziej wstrząsające, żeby wywołać reakcje. Pod wpływem częstego oglądania w telewizji obrazów przemocy oraz stosowania jej w grach widzowie i grający nabierają przekonania o normalności tych zachowań, reagują na przemoc obojętnie i przestają być wrażliwi na nią również w życiu codziennym. Nie mają też poczucia winy, gdy sami zachowują się agresywnie⁵⁷.

Zagrożenia i kontrowersje dotyczące Internetu

Zafascynowani Internetem i jego olbrzymimi możliwościami często nie dostrzegamy niebezpieczeństw, płynących ze strony tego medium. Doceniając jego wielkie znaczenie dla niemal każdej dziedziny naszego życia, nie możemy jednak nie dostrzegać niebezpieczeństw z nim związanych. Wcześniej wskazywałam już na zagrożenia zdrowia, związane z nadmiernym jego używaniem, ale to tylko jeden, choć niezwykle istotny aspekt.

Janusz Gajda do jednych z najpoważniejszych zagrożeń ze strony Internetu zalicza rozmycie autentycznej tożsamości i jej wirtualne zwielokrotnienie w cyberprzestrzeni⁵⁸.

Zagrożeniem w Internecie jest też niezwykle łatwy dostęp do treści uważanych powszechnie za szkodliwe. Za takie ankietowani rodzice uważali treści pornograficzne, faszystowskie, rasistowskie oraz promujące przemoc⁵⁹.

Sprzeciwy wywołują też treści zagrażające bezpieczeństwu publicznemu (np. podawanie wskazówek w sprawie produkcji materiałów wybuchowych czy narkotyków) czy posiadające ujemny wpływ na postępowanie i rozwój nieletnich np. poprzez prezentowanie przemocy, brutalności, ale także agresywnych reklam. Obrony wymaga także prywatność człowieka, zagrożona przez gromadzenie i rozpowszechnianie danych osobowych⁶⁰.

Musimy pogodzić się z naszą zależnością od komputerów i Internetu, ale w tym samym czasie powinniśmy pracować nad znalezieniem dróg, żeby to uzależnienie było mniej niebezpieczne.

Zakończenie

Media są integralnym elementem współczesnej kultury, a globalizacja mediów i globalizacja kultury jest zjawiskiem nieodwracalnym. Czy jesteśmy do tego faktu przygotowani w sensie psychologicznym i pedagogicznym? Czy umiemy wykorzystać

Oddziaływanie mass mediów i hipermediów – szanse i zagrożenia

---

rozwój techniczny, poszerzający możliwości komunikacji, dla dobra człowieka?

Aby media nam służyły, a nie szkodziły, muszą stać się, w dużo większym stopniu niż dzieje się to obecnie, przedmiotem refleksji humanistycznej i działań interdyscyplinarnych.

Coraz ważniejszą sprawą staje się sformułowanie postulatów pedagogicznego przeciwdziałania zagrożeniom, jakie one stwarzają.

Chodzi o to, aby nasze uczestnictwo w przekazach medialnych nie kończyło się dobrowolnym niewolnictwem, żeby nasze realne życie, doświadczenia, emocje, nie zostały zastąpione życiem „na niby”, żeby media nie potęgowały zaburzeń osobowości i zagrożeń wychowawczych, ale stały się (ze względu na olbrzymie możliwości w nich tkwiące) potężnym czynnikiem rozwoju i postępu.

¹ W. Strykowski, *Media i edukacja*, „Edukacja Medialna” 1996, nr 1, s. 5

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996, s. 281; *Popularna encyklopedia mass mediów*, red. J. Skrzypaczek, Poznań 1998, 1999.

³ J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2002, s. 21.

⁴ Tamże, s. 21.

⁵ A. Siemińska, *Współczesne formy multimedialnego przekazu informacji wykorzystywane w edukacji niestacjonarnej*, W: *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczyka, Toruń 2002, s. 166.

⁶ B. Siemieniecki, *Komputery i hipermedia w procesie edukacji dorosłych*, Toruń 1995, s. 115.

⁷ *Wstęp od redakcji*, „Edukacja Medialna” 1997 nr 2, s. 1.

⁸ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 63.

⁹ M. Wawrzak-Chodaczek, *Kulturowe konsekwencje rozwoju mass mediów*. W: *Media a edukacja w dobie integracji. Program i tezy*, Poznań 2002, s. 125.

¹⁰ J. Gajda, *Swoistość mass mediów i ich oddziaływanie wychowawcze*. W: *Edukacja medialna*, pod red. J. Gajdy, S. Juszczyka, B. Siemienieckiego i K. Wenty, Toruń 2002, s. 114.

¹¹ J. Koblewska, *Środki masowego oddziaływania*, Warszawa 1972, s. 25-26.

¹² J. Komorowska, *Telewizja w życiu dzieci i młodzieży*, Łódź 1963, 1964.

¹³ M. Furmanek, *Spoleczne aspekty oddziaływań technologii informacyjnych*. W: *Edukacja medialna w społeczeństwie...* dz. cyt., s. 50.

¹⁴ J. Kędzior, *Niektóre negatywne konsekwencje upowszechniania mass mediów*. W: *Media a...* dz. cyt., s. 52.

¹⁵ M. Braun-Gałkowska, *Pedagogika mediów potrzebą szkoły XXI wieku*. W: *Pedagogika mediów*, Materiały konferencji naukowej Kielce, 14 kwietnia 2000 roku pod red. J. Detki, Kielce 2000, s. 19.

¹⁶ B. Reeves, C. Nass, *Media i ludzie*, Warszawa 2000.

¹⁷ J. Kędzior, dz. cyt., s. 52.

¹⁸ P. Ożarski, *Od zachwytu do uzależnienia*, „Edukacja Medialna” 2001, nr 4, s. 31-32.

¹⁹ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 148.

²⁰ J. Kędzior, dz. cyt., s. 52.

²¹ Z. Kaczmarek, *Efektywność elementarnej edukacji matematycznej wspomaganą komputerowo w pracy korekcyjno-wyrównawczej (wyniki badań)*. W: *Edukacja medialna w...* dz. cyt., s. 215.

²² S. Kowalik, *Komputer jako szansa lub zagrożenie dla rozwoju psychicznego człowieka*, „Edukacja Medialna” 1998, nr 3, s. 9.

²³ M. Musiol, *Kompetencje rodziców w procesach wychowania i edukacji dzieci w aspekcie przygotowywania*

- ich do życia w społeczeństwie informacyjnym. W: *Edukacja medialna w...* dz. cyt., s. 242.
- ²⁴ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 148.
- ²⁵ Tamże, s. 37-38
- ²⁶ J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo*, Kraków 1988, s. 13.
- ²⁷ J. Krzyżak, K. Piotrowska-Breger, *Spoleczeństwo informacyjne i co dalej?* W: *Media a...* dz. cyt., s. 65.
- ²⁸ J. Gajda, *Swoistość mass mediów...* dz. cyt., s. 123.
- ²⁹ G. Penkowska, *Nauczyciele i komputery*. W: *Edukacja medialna w społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 181-182.
- ³⁰ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 45.
- ³¹ B. Brycki, *Zachowania medialne a etyka*. W: *Media a...* dz. cyt., s. 24.
- ³² A. Leszczuk-Fiedziukiewicz, „Kindermarketing” po polsku – reklama dla dziecka?, „Edukacja Medialna” 2000, nr 1, s. 23.
- ³³ A. Żarkiewicz-Pacak, *Wpływ reklamy telewizyjnej na dzieci w wieku szkolnym*, „Edukacja Medialna” 2002, nr 1, s. 34.
- ³⁴ M. Gałkowska, *Pedagogika mediów...* dz. cyt., s. 14.
- ³⁵ M. Furmanek, *Spoleczne aspekty...* dz. cyt., s. 49.
- ³⁶ S. Kowalik, dz. cyt., s. 9.
- ³⁷ B. Siemieniecki, *Edukacja humanistyczna i komputery*. W: *Edukacja medialna...* dz. cyt., s. 179-180.
- ³⁸ J. Gajda, *Media w...*, dz. cyt., s. 45.
- ³⁹ G. Penkowska, dz. cyt., s. 182
- ⁴⁰ D. Siemieniecka-Gogolin, *Media a twórczość*. W: *Edukacja medialna w...* dz. cyt., s. 78.
- ⁴¹ W. Bobrowicz, *Fotografia w Internecie a autoedukacja artystyczna*. W: *Media a...* dz. cyt., s. 22.
- ⁴² D. Siemieniecka-Gogolin, *Media a...* dz. cyt., s. 78-79
- ⁴³ W. Godzic, *Uczyć mediów czy rozumieć media?* W: *Pedagogika mediów...* dz. cyt., s. 44.
- ⁴⁴ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 115.
- ⁴⁵ *Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenia na różnice*, red. B. Wojciszke, Gdańsk 2002.
- ⁴⁶ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 64.
- ⁴⁷ M. Gałkowska, dz. cyt., s. 17.
- ⁴⁸ Tamże, s. 18.
- ⁴⁹ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 33-38; zob. opis tych teorii.
- ⁵⁰ Tamże, s. 122-123.
- ⁵¹ F. Wertham, *Seduction of the Innocent*, New York 1954.
- ⁵² M. Gałkowska, dz. cyt., s. 18
- ⁵³ M. Gałkowska, dz. cyt., s. 16.
- ⁵⁴ M. Sokołowski, *Telewizyjny świat agresji*, „Edukacja Medialna” 1998, nr 4, s. 14.
- ⁵⁵ A. Repko, *Wpływ programów telewizyjnych na postawy i zachowania młodzieży gimnazjalnej*. W: *Edukacja medialna w...* dz. cyt., s. 101.
- ⁵⁶ M. Gałkowska, dz. cyt., s. 17.
- ⁵⁷ Tamże, s. 17-18.
- ⁵⁸ J. Gajda, *Media w...* dz. cyt., s. 146.
- ⁵⁹ M. Musioł, dz. cyt., s. 238.
- ⁶⁰ M. Kliś, *Prawo & Internet*. Dostęp w internecie: <http://www.vagla.pl/skryptybercrime.htm>.